

Dân ta xưa có câu “mọt ngày nên nghĩa”, đời có câu “nhật tảo vi sư, bán tảo vi sư” (mọt chữ cũng là thầy, nửa chữ cũng là thầy), huống hồ thầy đã dạy trò, trò đã học thầy suốt 3-4 năm. Từng đó thời gian, bao nhiêu kiến thức, bao nhiêu kỉ niệm vui buồn giữa thầy và trò, gần với tình thầy trò đi không trừ đời của con người.

Vì thế không phải khách đi đò đã sang sông là không bao giờ trở lại bến cũ và người lái đò chỉ bao nhiêu khách qua sông, rồi không nhớ gì về những người khách quý đã một lần đi trên chuy đò của mình. Không! quan hệ giữa thầy và trò không giống như quan hệ giữa người lái đò và khách đi đò (đều chỉ là tạm thời) mà có ý nghĩa cao hơn nhiều vì đây là quan hệ giữa người có trách nhiệm giáo dục đào tạo và những người được thầy hướng dẫn giáo dục đào tạo đó. Phải đức tôn sư trọng đạo được dạy dỗ, vun trồng từ hàng nghìn năm của dân tộc đã thấm sâu trong huyết quản của mỗi người dân Việt, vì thế quan hệ đó còn vững bền trong tâm hồn người dạy, người học nhiều năm sau khi đã rời xa mái trường, có khi đến tận cuối đời.

Xét về lý, thầy đã làm xong nghĩa với xã hội của mình mà trò cũng không còn liên quan gì đến người đã đào tạo mình, vì trò đời phải có nhiệm vụ mới, quan hệ mới với những học tập, công tác mới. Tuy vậy, trong nhiều lĩnh vực mới, những quan hệ mới, với những tư cách mới, học vẫn còn có thể gặp nhau và có khi còn phải quan hệ với nhau. Vì vậy, mối quan hệ thầy – trò sau khi học trò đã ra trường vẫn còn tiếp tục và đời thầy và trò phải có sự ràng buộc thích hợp với hoàn cảnh mới, thích hợp với đạo lý và tình cảm của con người.

Trước nhất, nói về quan hệ thầy trò trong quan hệ với bản thân mỗi người. Tôi nói quan hệ với bản thân vì ngay trong các trường học sau khi chia tay, thầy trò không bao giờ gặp nhau thì trong tâm tưởng học vẫn nghĩ đến nhau. Trong đời chúng ta, ai chăng có lúc nhớ đến một vài thầy cô

giáo cũ, mất vài học trò cũ và những kẻ niếm thầy trò thầy cũng có lúc sỗ sã làm lòng ta, nhưng mất tài sản tinh thần quý giá của ta. Xưa thầy cũng có chuyện những người học trò đã thành danh bằng công mất ngày như đến thầy giáo cũ và trả về mái trường xưa để gặp thầy, dù chỉ là thăm. Chúng ta còn nhớ câu chuyện học ngày như: “Thầy à thầy! em là Cac nô đây” kể chuyện người học trò thành danh trả về thăm thầy giáo cũ. Rồi chuyện cô học trò nhớ khi trở thành bác học đã về thăm người thầy dạy dỗ mình. (Người thầy dạy dỗ – Aimatop)

Ở đây tôi muốn bàn về quan hệ thầy – trò sau khi trò đã ra trường, với những chuyện đang diễn ra hàng ngày, trong thời điểm sống, trong các mối quan hệ đồng nghiệp của xã hội đương đại.

Quan hệ đó thường diễn ra như sau:

Trường học phổ thông: Một số học sinh sau khi ra trường, không nhớ về trường cũ, thầy cô giáo cũ nữa, không muốn liên lạc thăm trường cũ dù trong những dịp hội trường, những ngày kẻ niếm làm lễ của trường đã được thông báo rộng rãi và bọn bè bạn học cùng, có thể vì cảm xúc tự ti (không thành đạt), những cũng có thể vì... vô cảm, mất căn bản nên có nhiều học sinh ta trường trong xã hội đương đại.

Trường học phổ thông hai, phần lớn học sinh là trong những dịp hội trường, hội họp, học sinh cũ thường hội họp, có mối liên lạc thầy cô giáo cũ để gặp mặt. Đây là dịp thầy trò, bè bạn gặp nhau rất vui vẻ, cùng ôn lại kẻ niếm cũ, cùng thăm hỏi nhau về cuộc sống hiện tại. Đó là một dịp quán tụ đồng nghiệp có trong xã hội ta vẫn có tính công bằng cao. Các dịp đồng nghiệp đó còn có khả năng thông tin cho nhau về tình hình thầy, bạn và tích cực thăm hỏi khi thầy, bạn có việc gì, việc học, đó là điều rất tốt làm cho mối người gặp nhau học sinh và có thêm niềm vui trong cuộc sống.

Cá biệt, có học sinh tình cảm gặp thầy cô giáo cũ trên đường thì đi, tránh mặt vì sợ thầy cô giáo nhớ về...Thậm chí có học sinh oán hận thầy giáo khi xưa đã từng phớt lờ mình vì lý do gì đó nên có hành động căm ghét “trả đũa” như xui bọn người tên thầy cô giáo gì a đương, gì a phớt lờ đi hô hào với nhau. Ta lo ngại trường những học sinh vô văn hóa, vô đạo đức này mà chỉ bàn đến những con người bình thường có đạo đức, có văn hóa trong quan hệ với các thầy cô giáo cũ của mình.

Ngày 20/11 hàng năm, nhiều thầy cô giáo được dịp đón những người khách quý là những học trò cũ đã học mình từ vài chục năm về trước, trong đó có nhiều người đã đóng góp, đã thành

danh và đời này thì tất cả chúng ta không chỉ có tác động đến người viên đời vì thầy mà cả đời vì trò vì nói như ai đó, trong hạnh phúc, tình yêu, cho cũng chính là nhân, hưởng chi đây là là sự đời đáp và nhân nào là sự nêu gương đời vì thầy học sau.

Bản thân thầy không mong chờ sự đời đáp vì xét cho cùng mình đời trò cũng vì nghĩa vì xã hội, nhưng nếu lúc nào đó nhận được sự đời đáp thì đó là một quà tặng của cuộc sống, một thứ “của đời dành” với tình thầy.

Trên đời, mỗi người có một con đường, một số phận, học trò thuộc thầy học mỗi, có đời kiêu phát triển học trên nhiều lĩnh vực của cuộc sống, còn thầy thuộc đời vì đời mãi trên bậc giảng cũ với cấp học cũ. Vì thầy không khi nào sinh trong thầy sự mất cảm, tị, còn trong trò có thể mất cảm “thầy học”. Cả hai thầy mất cảm đó đều nên lo vì mỗi người có một hoàn cảnh, một nhiệm vụ do xã hội quy định, thậm chí một người đã được số phận mã hóa. Tiêu chí đánh giá con người là trên công việc và đức độ, trên công việc đang làm. Một ông chủ tịch thành phố hoàn thành không thể trách thì không được đánh giá cao bằng một người thợ rèn cùn cùn lành nghề, hàng ngày cho ra lò nhiều sản phẩm dao, kéo bén sắc. Nói như thầy không có nghĩa là người thầy không phát triển, không cần phát triển. Người thầy dạy từ học 30 năm không thể dạy bằng đời nghiệp hành nghề mới có 10 năm. Với trình độ văn hóa cũng vậy, người thầy từ học ngày xưa tất nghiệp số phận số cấp (7+1) nay cũng nên có trình độ ĐH Số phận. Như thầy, trong con một của trò cũ, người thầy càng lên cao học và tình cảm môn học cũng nhiều học. Thầy giáo văn cũng vậy và học ai học, thầy văn phải sống nhiều, hiểu nhiều, đức nhiều... nếu không khi gặp lại trò cũ đã trải qua đời đời và đức độ nâng cao trình độ, thầy không hòa nhập được và câu chuyện giữa thầy và trò trở nên nghèo nàn tất nhiên.

Một khác, thầy và trò gặp nhau sau khi trò ra trường, có khi trên những công việc hoàn toàn khác, với tất cả cách hoàn toàn khác.

Ví dụ trò cũ có con đang học thầy cũ thì ngoài quan hệ thầy trò cũ còn có quan hệ với gia đình họ và thầy giáo. Với phải nghĩ cho đúng quan hệ với đó, vì lợi ích giáo dục con mình. Trò không vì tình cảm thầy trò cũ mà yêu cầu thầy nên vì con mình và thầy cũng không vì tình cảm mà nuông chiều con của trò. Trái lại làm sao với quan hệ đó được đời của con như biết – tất nhiên – càng làm cho nó tốt hào, kính môn thầy học và cố gắng tu dưỡng học tập.

Có khi thầy phải quan hệ với trò cũ như một công dân với người có chức trách của nhà nước. Trong trường hợp này thầy phải tìm cái quan hệ thầy – trò mà đời đời và đức độ giáo dục quy tắc công việc trên công việc và công dân, trong phạm vi nguyên tắc. Chính tất cả đó càng làm

cho trò cảm phục, suy nghĩ và ghi quy tắc thầy uáo, có tình có lý. Nên nhớ rằng trong đáy lòng người học trò, một người Việt Nam vẫn có truyền thống thầy dạy cảm, thì tình cảm thầy trò cũ vẫn có một vị trí đáng kể. Còn nếu người học trò đó hoàn toàn gạt bỏ tình cảm mà chỉ một mặt một lòng theo lý thì người trò đó cũng nên xem lại mình ngay cả trên tất cả các khía cạnh của nhà trường cũng như nói trên tất cả các khía cạnh của người học trò cũ. Bao giờ cũng vậy, đối lý thì phải thầy u tình. Lại nữa, người thầy cũ khi đó là người dân, mà người dân thì được quy định bởi những quy định của chính đáng của công dân đã được pháp luật quy định.

Một truyền thống học tập như xưa là theo sự phát triển của xã hội, có khi người thầy cũ trở thành trò của người học trò cũ. Trong truyền thống học tập này có hai mối quan hệ lồng vào nhau, quan hệ thầy cũ – trò cũ, quan hệ thầy mới – trò mới, nhưng đây quan hệ mới phải đi lên hàng đầu, nhất là trong các yêu cầu của giáo dục, của trau dồi kiến thức. Người thầy khi đó hẳn ai hết phải gương người trong học tập, nghiêm túc học hỏi yêu cầu học tập và không mong chờ (chờ không đòi hỏi) một sự chi u. Đã có câu chuyện thầy làm bài y u, trò cũ (lúc này là thầy dạy) đã nâng đi m, nhưng thầy cũ (lúc này là trò) đã xin rút đi m cho đúng theo cách của bài làm. Người trò cũ càng cảm thấy cảm phục thầy và ý nghĩ “thầy vẫn là thầy giáo của em” và tất nhiên, anh sẽ tìm cách phở o, cung cấp tài liệu...đó thầy nắm chắc bài học và đó là cách học đúng với trách nhiệm mới, đúng với tình cảm thầy – trò.

Có truyền thống thầy – trò cũ lại cùng công tác trong một cơ quan, một chi bộ với tất cả cách dạy nghiêm túc, dạy chính học thầy truyền – nhân viên...Ta không có thời gian đi vào tình truyền thống học tập của thầy như người học chung là quan hệ hi vọng và với những nguyên tắc của nó phải đi lên trên, nhưng quan hệ cũ vẫn không mất đi mà phải càng làm cho quan hệ mới tốt hơn. Bên cạnh đó, ngoài công việc chung và trách nhiệm trên công việc với cơ quan, hai người với nhau có thể duy trì quan hệ tình cảm cũ trong đời sống riêng, đi u đó càng làm cho họ có thêm nguồn tình cảm, một nguồn lực sống.

Tóm lại, quan hệ thầy cũ – trò cũ là mối quan hệ trong sáng, đẹp đẽ nếu không nói là thiêng liêng. Hãy gìn giữ mối quan hệ tốt đẹp đó như một viên ngọc quý của đời, một nguồn tình cảm đáng viên ta trong cuộc sống. Trong sự phát triển của đời sống xã hội, trong dòng chảy của thời gian, quan hệ đó không mất đi mà đan cài vào các quan hệ mới giữa người đã là thầy và người đã là trò, nó không làm sai lệch của quan hệ mới mà chỉ làm cho quan hệ mới đó thêm mới hơn, tốt hơn, tốt đẹp hơn và đó cũng là đi u mong muốn của chúng ta khi bàn đến mối quan hệ thầy – trò sau khi học trò đã ra trường, bước vào cuộc sống./.

Nhà giáo, nhà văn Đặng Hữu Nhân

